

НОВОСТИ В ДИАГНОСТИКАТА НА ЦЕЛИАКИЯТА В ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

Йоана Дянкова, Миглена Георгиева, Ния Рашева, Красимира Колева
Втора детска клиника, УМБАЛ „Св. Марина“, Медицински университет - Варна

NEW DEVELOPMENTS IN THE DIAGNOSTICS OF CELIAC DISEASE IN CHILDREN

Yoana Dyankova, Miglena Georgieva, Niya Rasheva, Krasimira Koleva
Second Clinic of Pediatrics, St. Marina University Hospital, Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

В краткия обзор е представено определението за целиакия, изложена е честотата на засягане, представени са „инструментите“ за диагностиката ѝ. Изложени са препоръките за диагностика на ESPGHAN 2019 г.

Ключови думи: целиакия, деца, серология, HLA типизиране

ABSTRACT

This short review presents the definition of celiac disease (CD) and its epidemiology. The diagnostic tools are presented as well as the ESPGHAN 2019 guidelines for diagnosing CD.

Keywords: celiac disease, children, serology, HLA typing

ВЪВЕДЕНИЕ

Глутиновата ентеропатия, целиакия, е най-често срещаната генетично свързана хранителна непоносимост в световен мащаб. Целиакията е многофакторно, имуно-медирано системно нарушение на йеюналната лигавица, което се среща при генетично предразположени индивиди. Задейства се от добре установения фактор на околната среда – глютен, и свързаните с него проламини (5,6,8).

Болестта засяга деца и възрастни, по-често жени (2:1 до 3:1), с прицелен орган тънкото черво. Води до различна степен на атрофия на тънкочревната лигавица. През 2010 г. са диагностицирани приблизително 2.2 милиона деца в световен мащаб. Честота е около 1-3.2% (6). Средната честота на целиакията в общото население на Русия е около 0.2-0.6% (12). Тя е по-често срещана в Европа, Южна и Северна Америка, Австралия, Югозападна Азия и Северна Аф-

рика и по-рядко срещана в Далечния Изток. По-голямата част от пациентите все още са не диагностицирани в световен мащаб, което води до дебат за необходимостта от screening програма (10).

Налице е възпалителна реакция от взаимодействието на субмукозните макрофаги с глютена, което води до имунен отговор и последваща секреция на проинфламаторни цитокини, образуване на автоантитела, насочени срещу тъканната трансглутаминаза. Достига се до изразено възпаление на интестиналните вили с последваща вилозна атрофия.

Преди са се използвали термините: класическа/нетипична целиакия. Сега се приема, че нетипичната целиакия се дели на:

- ♦ **тиха** – с положителна серология, генетика и атрофия, но без достатъчна симптоматика.

- ◆ **латентна** – с положителна серология и генетика, с дискретна симптоматика, без вилозна атрофия.
- ◆ **потенциална** - с положителна серология и генетика, клинична находка, с/без вилозна атрофия.

ДИАГНОСТИКА НА ГЛУТЕНОВАТА ЕНТЕРОПАТИЯ

1. Клинична картина

- ◆ Клиничната картина е много разнообразна: с гастроинтестинални и извъннтестинални прояви

Типичната форма на целиакията (класическата) се характеризира със симптоми от храносмилателния тракт, които се проявяват най-често във възрастта 9-24 м., след въвеждането на храни, съдържащи глутен.

Кърмачетата и малките деца страдат от хронична диария, коремна болка, ненаддаване на тегло и повръщане, водещи до малабсорционен синдром.

При **по-големите деца** се наблюдава гадене, повтарящи се болки в корема, подуване на корема, запек и/или диария. Често е налице изоставане във физическото развитие, забавен пубертет.

При **юношите и младите хора** анемията е най-честата форма на изява. Автоимунният отговор е насочен главно към чревната лигавица, но въпреки това той може да се прояви и с различни екстраинтестинални прояви (загуба на тегло, нарушение в растежа/нисък ръст, забавен пубертет, аменорея, раздразнителност, хронична умора, невропатия, артрит, хронична желязодефицитна анемия, намалена минерализация на костите, дефекти на зъбния емайл, повтарящ се афтозен стоматит, кожни прояви и др.) (5,8).

Тестването за целиакията трябва да се прилага при асимптоматични деца юноши с повишен риск за болестта (3,4):

- ◆ Синдром на Даун - 5-12%, Търнър - 4-8%, Уилямс - 5-8% и др.
- ◆ Автоимунни заболявания - 7-10%

- ◆ Селективен имуноглобулин А дефицит (IgA) 2-8%
- ◆ Захарен диабет тип 1 - 2-12%
- ◆ Роднини от първа степен с Ц. - 10 – 20%
- ◆ HLA-подобен брат/сестра - 30-40%
- ◆ Близнаци – около 70%

2. Серологични тестове

Към „инструменти за диагностика“ се отнася и положителна имунология - антигъканна трансглутаминаза (anti tTG), която се характеризира с висока чувствителност (93%) и специфичност (95%). (7)

В началото на 90-те години е установено чрез имунофлуоресцентен анализ, че антиендомизиумните антитела (anti ЕМА) са високоспецифичен и чувствителен маркер на целиакията (7).

Деаминирани форми на глиадинови пептиди (anti-DGP) – тестът се основава на превръщането на глутеновия пептид в деаминирани пептиди под действието на anti- tTG. Така тези пептиди се свързват с висок афинитет към човешкия антиген DQ2 DQ8 върху клетките, които стимулират възпалителния Т-клетъчен отговор в чревната лигавица на пациенти с целиакия (7).

Не е достатъчно резултатът да е положителен или отрицателен - изключително важна е стойността. Ако експозицията на глутена е била късна или е спазвана безглутенова диета - резултатът не е надежден. Заключениеята трябва да бъдат направени главно от IgA клас антитела (3).

3. Генетични тестове - носителство на HLA DQ2/ DQ8

Хаплотипът на HLA-DQ2 (DQA1*0501-DQB1*0201) се намира в по-голямата част от засегнатите индивиди (90%), хаплотипът DQ8 (DQA1*0301 DQB1*0302) - в 5%, а другите 5% са DQ2 (обикновено DQB1*0201). Способността на тези алели да придават индивидуална чувствителност към целиакия е свързана със способността да свързват отрицателно заредени пептиди (като глиадин-пептид), получени в резултат на деамидирането на глутен от антигъ-

канната трансглутаминаза. HLA антигенът води до активиране на Т-лимфоцитите, чиито продукти на секреция играят ключова роля за възпаление и образуването на лигавични лезии (9,11).

4. Характерна хистологична картина.

Типичното хистопатологично представяне на целиакията е ентеропатия на тънките черва, характеризираща се с повишаване на интраепителните лимфоцити (IELs), криптова хиперплазия и атрофия на лигавицата. Използва се класификацията на Marsh (Табл. 1), модифицирана от Oberhuber. Тя включва четири категории лезии: тип 1 – инфилтративна, тип 2 – инфилтративна-хиперпластична, тип 3 – плоскоклетъчна и тип 4 – атрофично-хипопластична (2).

техните резултати. Необходимо е навременното актуализиране и разширяване на насоките за 2012 г. (4,14,17).

Препоръките от 2019 г. предлагат първо да се изследва общ серумен IgA и anti-tTG IgA.

А. Ако anti-tTG е отрицателна, а IgA в норма, целиакията е малко вероятна.

Ако IgA е ниско, тогава се изследва anti-tTG IgG, DGP, EMA, HLA и е възможно на биопсия.

Б. Ако anti-tTG е повишена, но по-малко от 10x от горната граница на нормата, е необходима + anti EMA IgA + биопсия на дванадесетопръстника (пациентът трябва да е приемал глутен).

В. Ако anti-tTG е повишена над 10x

Табл. 1. Класификация на Marsh

Марш 0	Нормална лигавица без значителна интраепителна лимфоцитна инфилтрация
Марш I	Нормална лигавична архитектура с подчертана инфилтрация на вилиозен епител от лимфоцитите; произволно дефинирани маркирани като повече от 30 лимфоцити на 100 ентероцити
Марш II	Криптова хиперплазия: интраепителна лимфоцитоза и удължаване и разклоняване на криптите, при които има повишена пролиферация на епителни клетки
Марш III	Интраепителна лимфоцитоза, хиперплазия на криптите и вирусна атрофия. Има 3 отделни етапа на атрофия на вируса.
Марш IIIA	Частична вилозна атрофия
Марш IIIB	Субтотална вилозна атрофия, чревните вили са ясно атрофични, но все още разпознаваеми
Марш IIIC	Тотална вилозна атрофия, лигавицата наподобява лигавицата на дебелото черво

**ПРЕПОРЪКИ ЗА
ДИАГНОСТИКАТА
НА ГЛУТЕНОВАТА
ЕНТЕРОПАТИЯ,
ПУБЛИКУВАНИ ПРЕЗ 2019 Г.
ОТ ESPGHAN**

Препоръките на ESPGHAN за диагностика на целиакия от 2012 г. предизвикват значителен интерес, като няколко перспективни проучвания благоприятно оценяват

горната граница на нормата - изследва се anti-EMA IgA. Ако EMA е положителна - диагнозата се потвърждава **без необходимост от дуоденална биопсия**.

Носителството на DQ2 и/или DQ8 (HLA) вече не е задължителен критерий за поставяне на диагнозата при пациенти с положителна серология (TTG >10 пъти + положителни EMA, със/без налична биопсия) (4).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Лечението на целиакията е с безглутенова диета за цял живот, като е необходим допълнителен прием на витамини, микро- и макроелементи. Клиничната изява е разнообразна и може да се свърже с много други аутоимунни заболявания. Нелекуваните пациенти имат по-голям риск от ракови заболявания (лимфоми). Целиакията е относително често срещана, но недостатъчно диагностицирана поради хетерогенното представяне на симптомите. Около 45-70% от пациентите не са разпознати, което води до различни усложнения и по-лошо качество на живот (1,3). Затова навременната диагностика е от решаващо значение.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Chellan D – Effect of Gluten-free diet and compliance on quality of life in pediatric CD patients, JGH, 2019, 27:3(5):388-393
2. Cukrowska B., Sowinska A., Bierla J., et al; Intestinal epithelium, intraepithelial lymphocytes and the gut microbiota – key players in the pathogenesis of celiac disease, World Journal of Gastroenterology, 2017, 23(42):7505-7518
3. ESPGHAN Guidelines for the diagnosis of CD – J.Pediatr Gastroenterol Nutr. 2012, 54: 136-160
4. Husby S, Koletzko S, Kurppa K, et al, European Society Pediatric Gastroenterology, hepatology, and Nutrition Guidelines for CD 2020, JPG, 2019, 17.10.19.
5. Isabel Hujoel, N Reilly, Alberto Rubio-Tapia, Celiac Disease – Clinical features and diagnosis, Gastroenterology Clinics of America, 2018 vol 48, Issue 1, 19-37.
6. Jessica Durbam, Celiac Disease in the pediatric population, Journal of Pediatric Health Care, 2018, vol 32, Issue 6, 627-631.
7. Kowalski K., Mulak A., Jasinska M., Paradowski., Diagnostic challenges in celiac disease, Advances in clinical and experimental medicine, 2017, 26(4):729-737
8. Lindfors K, Ciacci C, Kurppa K et al, Coeliac Disease, Nat Rev Dis Primers, 01 Jan 2019, 10:5(1):3
9. Lionetti E., Catassi C., The role of Environmental Factors in the development of CD: What is new?, Diseases, 2015, 3(4):282-293
10. Lionetti E., Gatti S., Pulvirenti A., et al, Celiac disease from a global perspective, Best Practice and Research; Clinical gastroenterology, 2015, 29 (3) 365-379
11. Liu E., Lee H.S., Aronsson C.A., Koletzko S., et al, Teddy Study Group. Risk of pediatric CD according to HLA haplotype and country, N.Engl.J.Med., 2014, 371:42-49
12. Savvateeva L., Erdes S., Antishin A., et al, Overview of Celiac Disease in Russia: Regional Data and Estimated Prevalence, Journal of Immunology Research, 2017:2314813
13. Werkstetter KJ, Korponay IR, Popp A, et al., Accuracy in diagnosis of CD without in Clinical Practice, Gastroenterology, 2017, 153(4):924-35.
14. Wolf J, Petroff D, Richert T., et al Validation of antibody-based strategies for diagnosis of pediatric CD without biopsy, Gastroenterology, 2017, 153(2) 410-9.

Адрес за кореспонденция:

Йоана Дянкова
Втора детска клиника
УМБАЛ „Св. Марина“
бул. Христо Смирненски 1
9000 Варна
e-mail: doktordqnkova@icloud.com
